

דגם תשובות לשאלון 2371 קיץ תשע"ה

פרק א' — תורה: דברים

יש לענות על שאלה 1 (חובה) ועל אחת מן השאלות 2-5.

1. יחידת "הברית" (שאלת חובה)

- א. (1)** "קבלת עול מלכות שמיים" — קבלת סמכותו ומרותו של ה'.
"קבלת עול מצוות" — התחייבות לשמור את מצוות ה'.
- (2)** הפסוק הראשון של פרשיית "שמע" מביע קבלת עול מלכות שמיים - "ה' א-להינו", וכן הדרישה: "ואהבת את ה' א-להיך".
פרשיית "והיה אם שמע" מביעה קבלת עול מצוות, משום שיש בה התחייבות לשמור מצוות, הכרה בעונש הצפוי למי שלא ישמור אותן ופירוט השכר הצפוי למי שישמור אותן.
(אין חובה לצטט)
- ב. (1)** ההבטחה לעתיד: שכל העמים יכירו באחדותו של ה' ויאמינו רק בו (על פי רש"י).
(2) "בכל מאדך" — מצווה לאהוב את ה' גם במצבים נוחים, משמחים וקלים וגם במצבים של קושי, הסתר פנים, פורענות.
- ג. (1)** יצחק הראה זאת באמצעות הסכמתו להיעקד.
(2) לפי המדרש "מאדך" הוא מלשון **להודות**, להוקיר טובה. יעקב ביטא זאת באמצעות הודיה לה' על ההשגחה עליו מאז יציאתו לחרן ועד חזרתו לכנען.

2. יחידת "פתח תפתח"

- א. (1)** עקרונות (יש לציין שניים):
— צדקה המסייעת לשיקום העני עדיפה על פני צדקה המסייעת לו באופן מיידי ונקודתי
— שמירת כבוד העני
— למצוות צדקה יש ערך חינוכי בעבור האדם הנותן
- (2)** יש להדגים כיצד אחד מן העקרונות בא לידי ביטוי במצוות צדקה אן במצוות הלוואה אן במצוות שמיטת כספים אן במצוות הענקה לעבד.
- ב. יש לציין שלוש הלכות שנלמדו משלושה מן הציטוטים:**
"וְשָׂכַחְתָּ עִמָּר" — ולא גדיש, עומר גדול שגודלו סאתיים אינו שכחה.
"לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" — שכחה היא רק בחלק השדה שהאדם סיים לקצור (מאחוריו), אבל מה שלפניו אינו שכחה.
"לֹא תִפְאַר אֶתְרִיף" — יש מצווה להשאיר פאה לעניים גם בעצים ולא רק בשדה.
"לֹא תְעוֹלֵל אֶתְרִיף" — אם מצאת בו עוללות לא תיקחנה [עולל — אשכול צעיר]. אן: איזו היא עוללות? כל שאין לה לא כתף ולא נטף. יש לה אחד מהם הרי היא לבעל הבית.
- ג. (1)** **לקט**, ולפי רש"י **שכחה** של עומרים. לקבל את שתי האפשרויות.
ציטוטים מתאימים: "וּתְבוֹא וּתְלַקֵּט בְּשֻׂדָּה" / "אֲלֶלְקֵטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְעֹמְרִים אֶתְרֵי הַקּוֹצְרִים" / "וּתְלַקֵּט בְּשֻׂדָּה עַד הָעֶרֶב" / "וּתְקַם לְלֶקֶט" / "בֵּין הָעֹמְרִים תְּלַקֵּט" / "וּלְקֵטָה".
- (2)** בועז רצה לסייע לרות ולאפשר לה לאסוף שיבולים רבות בזמן קצר, ללא טרחה יתירה.
הערה למעריך: יתקבלו גם תשובות הגיוניות אחרות שמתאימים לפתוב ולעלילת מגילת רות.

3. יחידת "לא תוכל להתעלם"

- א. (1) ציווי בלשון "עשה": "הָשִׁיב תְּשִׁיבִים לְאָחִיךָ" / "ואספתו אל תוך ביתך".
ציווי בלשון "לא תעשה": "לֹא תֹכַל לְהִתְעַלֵּם" / "לֹא תִרְאֶה... וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם".
- (2) אם בעל האבדה אינו ידוע, על מוצא האבדה לשמור את האבדה אצלו ולדאוג לה עד שיימצא בעל האבדה.
- ב. (1) ההלכה: לא לתת את האבדה למי שמציג את עצמו כבעליה לפני שמוצא האבדה מודא שזהו אכן בעל האבדה ולא רמאי שמתחזה לבעלים.
- (2) חמור / שה / כבש / תרנגולת / עז, הם אבדה מסוג עושה ואוכל (דורש מזון אבל גם מספק תוצרת). המוצא צריך לטפל באבדה ולדאוג לה, להאכיל אותה, כדי שיהיה לבעליה מה לקבל בחזרה כשיבוא לבקש אותה.
- ג. (1) הערך: אחווה / ערכות הדדית / אחדות / אהבת הרע / עזרה לזולת / יהי ממון ורכוש חברך חביב עליך כשלך.
- (2) הערך נלמד מן המילה: "אחיד".

4. יחידת "הנהגה"

- א. (1) שתי המשמעויות של המילה נחלה בפסוק א': 1. חלק בארץ. 2. קודשי גבול - תרומות ומעשרות.
- (2) הנימוק: לא תהיה לכוהנים נחלה כדי שיוכלו להקדיש את עצמם לעבודת ה' (במקדש) - "ה' הוא נַחֲלָתוֹ" (פסוק ב').
- ב. (1) מתנות שניתנות לכוהנים (יש לצטט ולהסביר מתנה אחת מן החי, ומתנה אחת מן הצומח):
מִן הַחֵי: "וְנָתַן לְפָנָיו הַזֶּרֶעַ וְהַלֶּחֶם וְהַקֶּבֶה" - זרוע, לחֶיִם וקִיבָה מן הצאן והבקר של חולין.
אֶן "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנֶךָ תִּתֵּן לוֹ" - ראשית הגז מן הצמר של הצאן.
מִן הַצּוּמָח: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירְשֶׁה וְיִצְהָרְךָ" - תרומה גדולה.
- (2) תפקידים נוספים של הכוהנים מלבד העבודה במקדש (יש לציין שני תפקידים):
הוראת התורה, להכריע בדיני נגעים, לשפוט.
- ג. (1) הכלל שהרש"ר הירש קובע: אדם יכול לבחור למי מן הכוהנים לתת את המתנות. אֶן הכוהן צריך להיות ראוי למתנה.
- (2) מצבים בעייתיים שיימנעו: יישום הכלל ימנע מכוהנים כוחניים לדרוש לקבל מתנות. [לקבל עוד תשובות הגיוניות אחרות]

5. יחידת "דיני מלחמה"

- א. (1) "כוהן משוח מלחמה".
מטרת דבריו: לחזק את העם ולעודד אותם לקראת היציאה למלחמה.
- (2) הדוברים הם השוטרים.
מטרת דבריהם: לפטור חלק מהלוחמים מהמלחמה.
- ב. (1) לפי רש"י הציווי לקרוא לשלום תקף רק במלחמת רשות ולפי רמב"ן גם במלחמת מצווה.
- (2) לפי רש"י: הציווי תקף במלחמת מצווה.
לפי רמב"ן: הוא תקף במלחמת מצווה - רק אם סירבו לקריאה לשלום.
- ג. (1) הקושי: פחדו מאוד מפני הצבא הסלווקי שהיה לו גדול מאד ביחס לצבא החשמונאי (בכח אדם, בכלי נשק ובניסיון).
- דברי יהודה: יהודה עודד אותם באומרו שהניצחון או התבוסה תלויים בהחלטת ה', וה' יושיע אותם שהרי הם נלחמים למען התורה ולמען הצלת נפשות העם.

(2) ביטויים דומים לדברי יהודה:

מדברים. פרק כ':

"לא תירא מהם כי ה' אֱלֹהֵיךָ עִמָּךְ" (פסוק א') / "אל תיראו ואל תתפזרו ואל תערצו מפניהם כי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לְכֶם עִם אִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם" (פסוק ד').

משמואל א. פרק י"ד:

"כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט" (פסוק ו').

פרק ב' — נביאים: מלכים ב, ירמיה

יש לענות על שתיים מן השאלות 6-8.

6. מלכים ב — הרקע לנבואות ירמיה ויחזקאל

א. יש לציין אירוע משמעותי אחד שהתרחש בימי שלושה מן המלכים:

יאשיהו (פרקים כ"ב-כ"ג) – קרב מגידו, מציאת ספר התורה, עשיית הפסח, כריתת הברית, ביעור ע"ז מממלכת יהודה.

יהואחז (פרק כ"ג) – העם המליך אותו, פרעה נכה אסר אותו.

יהויכין (פרק כ"ד, פסוק ח'-ט"ז) – גלות החרש והמסגר, השלב הראשון של גלות בבל.

צדקיהו (פרק כ"ד, פסוק י"ח – פרק כ"ה, פסוק כ"א) – מרד במלכות בבל, מצור בבל על ירושלים, חורבן הבית, יציאה לגלות בבל.

ב. (1) אחאב ומנשה **חטאו והחטיאו בעבודה זרה** את העם כולו, בעוד המלכים שקדמו להם הנהיגו עבודה לה' בדרכים לא ראויות (עבודה בבמות ועבודה לעגלים). **א**ו שניהם שפכו דם נקי.

(2) החורבן והגלות יהיו מוחלטים.

ג. (1) הכתוב בדברי הימים הוסיף שמנשה התפלל לה' וחזר בתשובה.

(2) המסר: אפילו חוטא גמור יכול לחזור בתשובה ולכפר על חטאיו ברמה האישית (אבל נראה שלא ברמה לאומית).

7. ירמיה. פרק א'

א. (1) הבחירה בירמיהו לנביא הייתה עוד בטרם נולד (מבטן אמו), ולכן לא הייתה תלויה בו.

(2) "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנוכי" (פרק א', פסוק ו') – ירמיהו ניסה לסרב לשליחות וטען שאינו מתאים לה בגלל גילו הצעיר או בגלל חוסר ניסיונו לדבר לפני אנשים חשובים.

ב. (1) הסוגיה המרכזית בנבואות של נבואות ירמיהו תהיה הפורענות והחורבן, כמו שרומזים ארבעת הפעלים שמבטאים חורבן בפסוק זה – לנתוש, לנתוץ, להאביד ולהרוס.

(2) על פי המספור פרק כ"ו, העם וההנהגה (כהנים ונביאים) שפטו אותו וביקשו להורגו על נבואות החורבן בטענה שהוא נביא שקר, והוא ניצל בעזרת הזקנים שתמכו בו ואחיקם בן שפן.

ג. (1) הנבואה הראשונה: בתום שבעים שנה מנבואות ירמיהו הכריז **כורש** את הצהרתו שאפשרה ליהודי בבל לשוב ליהודה.

(2) הנבואה השנייה: **כורש** מסר את כלי בית ה' שלקח נבוכדנאצר **ליששבצר** כדי שיחזירם לירושלים.

8. יחזקאל. פרק ל"ו. פרק ל"ז

א. (1) ההרים הריקים מצמחייה ומאדם שאינם מעובדים ומיושבים ישובו בעתיד להיות פורחים ומיושבים.

ביסוס: "ואתם הרי ישראל ענפיתם תישאו ופריכם תתנו" אן: "ונעבדתם ונזרעתם" אן: "והרביתי עליכם אדם".

- (2) על פי דברי רבי אבא פריחה ושפע חקלאי בארץ ישראל מסמלים את קץ הגלות ואת תחילת הגאולה.
- ב. (1) ה' ציווה על יחזקאל לקחת שני מקלות עץ או ענפים חיים משני עצים שונים, לכתוב על אחד מהם "אפרים / יוסף" ועל השני לכתוב "יהודה" ולקרב אותם זה אל זה כך שייראו או יהפכו לעץ / למקל אחד. המשמעות היא אחדות עתידית בין ממלכת יהודה לממלכת אפרים.
- (2) ההבטחה: תיפסק העבודה הזרה.
- הקשר: פילוג הממלכות גרם לעבודה זרה של עגלים בבית אל ובדן. כשהממלכה תאוחד מחדש לממלכה אחת יעבדו כולם לה' רק בבית המקדש.
- ג. בסעיף זה אפשר להתייחס לכל פסוק מפרק ל"ו אנ מפרק ל"ז, ויש להתייחס לשני מרכיבים:
- להסביר את הפסוק
 - להסביר כיצד האמור בו התגשם בדורנו או בדורות האחרונים.
- למשל — לראות בתקומת מדינת ישראל לאחר השואה את התגשמות חזון העצמות היבשות, לראות בפריחת ההתיישבות והחקלאות בארץ את התגשמות נבואת יחזקאל על פריחת הרי ישראל וכדו'.

פרק ג' — כתובים: עזרא ונחמיה

יש לענות על שתיים מן השאלות 9-11.

9. עזרא. פרק א'

- א. (1) לדברי כורש הוא הכריז את הכרזתו כי ה' פקד עליו / מתוך תודעה דתית / משום שהבין שכל הכיבושים שלו התאפשרו בזכות ה'.
- (2) ההכרזה אפשרה ליהודים לעלות לארץ ולבנות את המקדש, ואילו לנשאים בבבל היא אפשרה לתמוך כלכלית בעולים.
- ב. (1) כורש היה מלך פרס בראשית ימי שיבת ציון; נבוכדנצר היה מלך בבל בתקופת חורבן בית ראשון. ששבצר היה נשיא יהודה שעמד בראש הקבוצה הראשונה של שבי ציון;
- (2) כורש הוציא את כלי בית ה' מן המחסנים המלכותיים ומסר אותם לששבצר; ששבצר קיבל את הכלים מכורש והעלה אותם לירושלים; נבוכדנצר לקח כשלל את כלי המקדש מירושלים לבבל.

10. נחמיה. פרק א'. פרק ב'

- א. (1) נחמיה שמע מחנני שירושלים חרבה ומצבם של יושביה קשה ושפל. תגובות של נחמיה על הבשורה (יש לציין שלוש תגובות): התאבל, בכה, צם והתפלל.
- (2) בתפילתו הזכיר נחמיה את ההבטחות למשה (דברים פרק ל') שאם ישראל יחטאו הם יוגלו ואם ישובו בתשובה ה' ישיבם מן הגלויות ויקבץ את נדחיהם.
- ב. (1) נחמיה היה שר המשקים של המלך.
- (2) נחמיה ביקש מה' להצליח את דרכו ולתת אותו לרחמים בעיני המלך, ומן המלך ביקש נחמיה לעלות לירושלים ולבנות אותה (פסוק ה').

11. נחמיה. פרק ד'

- א. (1) צרי יהודה תכננו לעלות על ירושלים ולהילחם בה כדי להפריע לבנייה.
- (2) נחמיה ואנשיו התפללו לה' ושמרו מפני האויבים.

ב. המשותף בקשיים: בימי נחמיה היה מאבק נגד האויבים יושבי הארץ על בניית חומות ירושלים ובימי "חומה ומגדל" היה מאבק על הקמת יישובים חדשים בארץ ישראל.

המשותף בהתמודדות: בשתי התקופות המשיכו בבנייה תוך כדי הגנה על היישובים הנבנים מפני האויבים יושבי הארץ.

הפסוק: מתוארות בו בנייה והגנה יחד. ביד אחת מחזיקים כלי המשמש לבנייה וביד השניה מחזיקים כלי נשק להגנה.

(העשרה למורה ולמערב: למשותף בין שתי התקופות יש ביטוי חזותי: בכרזה רואים גבר שביד אחת בונה חומה

וביד השנייה אווז חרב. החומה מזכירה את חומת ירושלים שמתוארת בנחמיה והחרב היא כלי נשק קדום.

הבחירה דווקא בחומה ובחרב שיכולים להתאים לימי נחמיה במקום בחומת עץ ובנשק מודרני רומזת ומהדהדת את ימי נחמיה ויוצרת זיקה אליהם).